

Vänskap, rörlighet och hemmakänsla

Vilken roll spelar bostadsområde och skola?

Danielle van der Burgt

Sammanfattning

Denna artikel handlar om vilka förutsättningar barn mellan 11 och 15 år och från olika bostadsområden i en medelstor svensk stad har för att ta del av och känslomässigt knyta an till andra sociala och rumsliga miljöer. Detta görs genom att besvara frågor om var barn tillbringar sin tid när de inte går i skolan, var deras kompisar¹ bor och var de känner sig hemma samt hur kopplingen till skolklassens upptagningsområden ser ut. Med hjälp av en dagboksstudie och en kartstudie visas att barnen faktiskt vistas en hel del tid på platser utanför sin omedelbara närmiljö och har möjlighet att ta del av och knyta an till dessa platser men att det finns skillnader mellan barn från olika bostadsområden. Det som framstår som den viktigaste mekanismen för hur den rumsliga utbredningen av barns vardagsliv ser ut är skolklassens upptagningsområde och indirekt skolans popularitet och rykte.

Introduktion

Många svenska städer är idag segregerade vilket innebär att invånarna bor rumsligt uppdelade när det gäller inkomst, utbildning och etnisk bakgrund². Detta innebär att de människor som barn möter i sin boendemiljö ofta är ganska lika de själva i dessa avseenden. Även skolmiljön blir alltmer segregerad. Studier visar att rätten att välja skola har ökat snarare än

¹ I det svenska språket kan ”kompisar” handla både om flickor och om pojkar. I denna artikel kan de barn som ingår i de studerade barnens kompisnätverk alltså vara pojkar eller flickor.

² I en svensk kontext handlar etnisk bakgrund egentligen om att ha en icke-svensk bakgrund eftersom den etniska segregationen här handlar om en rumslig uppdelning mellan personer med svensk respektive utländsk bakgrund.

minskat den socioekonomiska och etniska segregationen i den svenska skolan. Även om många skolor fortsatt har ett upptagningsområde som täcker flera olika bostadsområden så blir eleverna alltmer lika när det gäller socioekonomisk och etnisk bakgrund som en konsekvens av skolvalet (Östh, Andersson & Malmberg 2009). Skolors profil samt föreställningar om skolors kvalitet och rykte är faktorer som spelar roll för vilken skola som väljs (Kjellman 2001, Rothstein & Blomquist 2000). För mindre populära skolor, som till exempel en skola med ett rykte om sig att vara en ”problemskola” kan detta innebära att elever från det potentiella upptagningsområdet väljer bort skolan i fråga vilket gör att många av dem som går i denna skola både bor nära och låter bli att göra ett aktivt val (Gustafson 2009, Bunar & Kallstenius 2006). Samtidigt som boendemiljön och skolmiljön i allt större utsträckning är homogena tar barn i ökande grad del av det mediala informationsflödet där ”olikhet” ofta förpackas i stereotypa föreställningar om ”andra” (Smith 1985, Skelton 2000, van der Burgt 2008). För att personligen kunna möta olikhet och bilda sig en egen uppfattning om hur det är på andra platser krävs därför att barn tar sig utanför sina egna bostadsområden.

Denna artikel handlar om vilka förutsättningar barn mellan 11 och 15 år och från olika bostadsområden har för att ta del av och känslomässigt knyta an till andra sociala och rumsliga miljöer. Detta görs genom att besvara frågor om var barn tillbringar sin tid när de inte går i skolan, var deras kompisar³ bor och var de känner sig hemma samt hur kopplingen till skolklassens upptagningsområden ser ut. Huruvida barn har kompisrelationer utanför det egna bostadsområdet och betydelsen av dessa har inte varit föremål för många studier (men se till exempel Gustafson 2006, Andersson-Brolin, Brolin & Rosenblad 1997). Studier om var barn tillbringar sin tid har sällan fokuserat på tiden som barn tillbringar utanför det egna bostadsområdet (men se Lieberg 1992). Det faktum att bostadsområdet ofta är den första offentliga miljön barn möter och de många bevis på att så kallade icke-organiserade aktiviteter i bostadsområdet är mycket viktiga för barn och unga när det gäller att få kunskap om platser (Christensen 2003), i utvecklandet av känslor av förankring till platsen (Christensen 2003) och i identitetskonstruktioner (Matthews, Limb & Taylor 2000, Gustafson 2006, van der Burgt 2008) kan ha gjort att platser utanför området har setts som mindre intressanta att studera i relation till barn. Samhäl-

³ I det svenska språket kan ”kompisar” handla både om flickor och om pojkar. I denna artikel kan de barn som ingår i de studerade barnens kompisnätverk alltså vara pojkar eller flickor.

leliga förändringar som en ökad boendesegregation, skolegregation och allt större mediainflytande gör det dock ytterst angeläget att inkludera även platser utanför bostadsområdet i forskningen om barns rumsliga relationer.

Vardagslivets sociorumsliga utbredning

Ett historiskt perspektiv på barns aktivitetsrum visar att dessa ofta var både områdes- och utomhusbaserade (Karsten 2005) i och med att skola och kompisar fanns i närmiljön och barnen tillbringade sin fritid med att leka utomhus. Förändringar i barns och ungas liv har dock medfört en allt större differentiering av barndomen vilket har gjort att andra barndomskategorier än *utomhusbarnen* har växt fram. Barndomskategorin *inomhusbarn* har exempelvis blivit allt vanligare på grund av rymligare boende och attraktiva inomhusaktiviteter som tv-tittande och att hålla på med datorer, men även på grund av att utomhusmiljön ses som allt farligare för barn (Karsten 2005, Holloway & Valentine 2000).

En annan barndomskategori är *baksättesbarn* (the backseat generation): medelklassbarn vars fritid domineras av att de skjutsas med bil till aktiviteter inom och utanför staden (Karsten 2005, Tillberg 2001). Beroende på aspekter som barnets personliga intressen och kön samt familjens resurser, bakgrund och boende kan vardagslivets rumsliga utbredning därför te sig väldigt olika för olika barn. För inomhusbarnen är aktivitetsrummet begränsat medan de så kallade baksättesbarnen ofta har stora aktivitetsrum på grund av att föräldrarna skjutsar dem till olika aktiviteter och följaktligen har möjlighet att besöka många olika platser utanför det egna bostadsområdet. Barn som ofta deltar i organiserade aktiviteter tillbringar därför förmodligen mer tid utanför bostadsområdet än barn som inte har lika mycket organiserade aktiviteter. Däremot ökar organiserade aktiviteter emellertid inte barns möjligheter att möta barn med annan socioekonomisk bakgrund särskilt mycket eftersom det ofta är barn med samma bakgrund som deltar i dessa aktiviteter (Lareau 2000, Karsten 2002).

Deltagande i organiserade aktiviteter sker också för det mesta i vuxenövervakade institutionella rum vilket gör att möjligheten att utforska platsen och interagera med dem som bor där är begränsad. Forskningen om barns relationer till rummet visar att för att lära sig om lokala platser och för att få en egen relation till dessa platser krävs det att barn har möjlighet att på egen hand (det vill säga utan att övervakas av vuxna) utforska det fysiska och sociala rummet (Rasmussen & Smidt 2003). Detta är ofta

en social aktivitet i och med att barn lär sig om platser genom lek och diskussioner med kompisar. Barns oberoende utforskning av platser sker därför ofta på platser i närheten av den egna bostaden eller av kompisars bostäder (Christensen 2003) – det vill säga på platser där det finns kompisar och där de kan få vistas utan vuxnas övervakning. Var kompisar bor är alltså av stor betydelse för barns aktivitetsrum samt för vad de gör på olika platser. Skolan som social mötesplats spelar en viktig roll här i och med att det är bland klasskamraterna som många barn hittar sina kompisar. Att gå i en klass där det finns barn från många olika bostadsområden medför möjligheten att bli kompis med barn från andra områden än det man själv bor i. Även om skolsegregation medför att chansen är stor att klasskamrater liknar varandra vad gäller social och etnisk bakgrund, ger en vänskap i ett annat område i alla fall en anledning att vistas på dessa platser (utan att vara upptagen av en organiserad aktivitet) och få personlig erfarenhet av dessa. Den rumsliga utbredningen av barns kompisnätverk relateras därför i denna artikel till skolklassens upptagningsområde.

Trygghet och hemmahörande – sociala relationer och rumslig kompetens

Ett intressant perspektiv på den rumsliga utbredningen av barns vardagsliv är huruvida barnen vistas tillräckligt mycket på platser utanför det egna bostadsområdet så att de har möjlighet att få någon typ av känslomässig anknytning till dessa platser. På senare tid har känslor fått alltmer utrymme inom den kulturgeografiska forskningen vilket har fått Bondi, Davidson och Smith (2005) att tala om kulturgeografins ”emotionella vändning”. Även om känslor implicit alltid har funnits i många kulturgeografiska studier har de länge tonats ner på grund av att de är svåra att definiera och avgränsa och inte på ett enkelt sätt kan observeras eller kartläggas. De flesta kulturgeografer anser dock numera att känslor spelar stor roll för hur vi ser på världen och för hur vi lever våra liv (Bondi, Davidson & Smith 2005). I denna artikel kopplar jag barns vardagliga rörelser i det sociala rummet till platser där de känner sig hemma. ”Hemma” är ett centralt begrepp inom den humanistiska geografin och att känna sig hemma någonstans innebär att man har en stark anknytning till en plats⁴. Det är också ett

⁴ I den humanistiska geografin sågs starka platsanknytningar som känslor av hemmahörande på en plats som något enbart positivt. Känslor av hemmahörande på en plats kan dock även

sätt att visa att platsen är en viktig del av en själv och det säger därför något om hur man ser på sig själv (Holloway & Hubbard 2001).

Av litteraturen om rumslig förankring framgår det att det som är viktigt för att människor ska utveckla känslor av förankring – som att känna sig trygg/bekvämlig/hemma – på en plats är de erfarenheter, minnen, kunskap och framförallt de sociala relationerna man har på platsen (Vilhelmson 2002). Forskningen om barn och unga visar att det egna bostadsområdet ofta är väldigt betydelsefullt när det gäller känslomässig förankring till platser (Morrow 2003, Christensen 2003, van der Burgt 2006). Mindre forskning är gjort kring hur detta ser ut för platser utanför det egna bostadsområdet. Inom litteraturen om rädsla och trygghet i den offentliga miljön finns emellertid exempel på studier om barns och ungas känslor kring platser i olika delar av den urbana miljön. Här handlar det snarare om känslor av trygghet i relation till känslor av otrygghet och rädsla vilket inte riktigt är samma sak som att känna sig hemma någonstans⁵. Att känna sig trygg är dock en positiv anknytning till en plats som bidrar till att utveckla ytterligare känslor av förankring. Watt & Stenson (1998) visar i en engelsk studie att ungdomar känner sig tryggare på platser där de har sociala relationer och vistas regelbundet än på platser som de inte känner någon och kanske bara hört talas om. En annan studie, som inte handlar om barn utan om kvinnors rädsla för våld, fokuserar på kvinnors rörelser i rummet och aktiva användning av rummet istället för sociala relationer för att minska en eventuell rädsla eller oro inför platser. Kulturgeografen Hille Koskela (1997) visar här att kvinnorna genom att röra sig mycket på en mängd olika platser och använda dessa aktivt ökar sin *rumsliga kompetens*. Koskela menar att kvinnor med rumslig kompetens kan ses som *rumsliga experter* som ”tämjer” rummet genom att ta det i anspråk (Koskela 1997). Dessa två, delvis överlappande, perspektiv på hur individer främjar trygghet – genom sociala relationer på olika platser i rummet och vistelse där, samt genom återkommande rörelser i rummet lägga beslag på det och ”tämja” det – är användbara i diskussionen av den rumsliga utbredningen av barns vardagsliv. Det första fokuserar mer på användningen av enskilda

finnas samtidigt som det finns negativa känslor i relation till platsen. En del av kritiken mot den humanistiska ansatsen handlar också om att ”hemmet” inte behöver vara en positiv plats och att det inte är säkert att man känner sig hemma där man bor.

⁵ Detta är bara ett av många exempel på svårigheten att definiera och avgränsa känslor. Det finns inte heller några tydliga motsatspar som till exempel trygghet och rädsla. Dessa ska ses som kontinuum snarare än en dikotomi. Känslor av trygghet och rädsla är inte heller alltid närvarande ”en i taget” utan kan existera samtidigt (Panelli, Little & Kraack 2004).

platser och de sociala relationerna för att främja trygghet medan det andra framhäver rörelserna mellan platser något mer. Gemensamt för perspektiven är att de framhäver den dialektiska relationen mellan känslor och praktiker. I denna artikel är en kombination av dessa perspektiv användbar när jag visar på kopplingen mellan var barn har kompisar och tillbringar tid och den rumsliga utbredningen av platser där barn känner sig hemma. Jag vill även peka på de sätt som känslor är relationella i rummet. Liksom Bondi, Davidson och Smith (2005) vill jag se känslor som relationella flöden eller strömmar och som mittemellan människor och platser snarare än som ”saker” eller ”objekt” som kan studeras. Jag visar att barn med sociala relationer i flera olika bostadsområden på grund av återkommande rörelser mellan dessa platser anger flera och större områden där de känner sig hemma än andra barn, vilket visar hur känslor av hemmahörande verkar ”sträckas ut” mellan barnens sociala relationer och mötesplatser.

Metoder och material

Artikeln bygger på material från en studie⁶ av 11 till 15-åriga barn som bor eller går i skolan i fyra olika bostadsområden⁷ i en medelstor svensk stad⁸. I denna artikel används materialet från barns aktivitetsdagböcker och kartor för att visa var dessa barn tillbringar sin tid, var de har kompisar samt var de känner sig hemma samt vilken betydelse skolklassens upptagningsområde har i den rumsliga utbredningen av barns vardagsliv. De valda bostadsområdena utgör ett sammanhängande stråk i staden men är av väldigt olika socioekonomisk, fysisk och etnisk karaktär (se tabell 1). Denna del av staden präglas alltså av en relativt stark segregation. Bostadsområdet Backhagen, ett område med en av stadens lägsta inkomstnivåer och en av de högsta andelar invånare med utländsk bakgrund, ligger exempelvis intill bostadsområdet Sandberga, ett område med en av stadens högsta inkomstnivåer och en av de lägsta andelar invånare med utländsk bakgrund. Som tabell 1 visar förstärks den etniska segregationen på barnnivå.

⁶ Studien har dokumenterats i en akademisk avhandling (van der Burgt 2006).

⁷ I min definition av bostadsområde valde jag att följa den kommunala indelningen i statistiska områden. Dessa områden är också de bostadsområden som stadens invånare normalt använder för att hänvisa till olika platser i staden.

⁸ Av etiska skäl avslöjas inte stadens namn samt är bostadsområdenas och skolornas namn fingerade.

Tabell 1. Bostadsområdenas fysiska, socioekonomiska och etniska karaktäristika.

	Sandberga	Backhagen	Stenby	Norrbacka
Areal (kvkm)	5,552	2,351	2,759	1,527
Antal invånare	5 333	8 039	4 031	6 812
Antal invånare per kvadratkilometer	960	3419	1461	4461
Andel småhus %	95	12	73	5
Medelinkomst tkr	348	179	324	204
Andel med minst 3 år eftergymnasial utbildning %	47	15	54	41
Andel med utländsk bakgrund ⁹ %	10	54	11	19
Andel barn (10–15 år) med utländsk bakgrund (% av barn 10–15 år)	7	61	7	15
Andel ej förvärvs-arbetande %	23	46	25	31

Källa: Kommunal statistik 2006

I den lokala offentliga diskursen har Backhagen fått en stämpel att vara ett ”problemområde” med ett ”dåligt rykte”. Jag har tidigare visat att barn i staden är medvetna om denna områdesdiskurs och att det pågår en levande debatt om Backhagen bland barnen (van der Burgt 2006, 2008). Områdets dåliga rykte smittar av sig på Backhagenskolan (för barn från 6 till 16 – årskurs 1–9) vilket medför att en del av barnen och föräldrarna från det intilliggande området Sandberga väljer bort Backhagenskolan och söker sig till en populär friskola i stadens centrum istället. De flesta av barnen från Sandberga går i Sandbergaskolan till år 6 men måste sedan byta skola eftersom det inte finns en skola med årskurs 7–9. Sammanlagt går barnen i studien i 9 olika skolor. Den kommunala Norrbackaskolan (årskurs 1–9) i Norrbacka samlar barn från många olika områden vilket enligt rektorn på skolan beror på att Norrbackaskolan har ett rykte om sig att vara en populär skola.

Bebyggelsestrukturen skiljer sig mellan områdena med framförallt småhus i Sandberga och Stenby och övervägande flerfamiljshus i Backhagen och Norrbacka. Bostadsområdena har också olika areal vilket skulle kunna påverka tiden som barnen från olika stora områden tillbringar inom och utanför det egna bostadsområdet. Eftersom dagböckerna visade att barnen oftast vistades i närheten av hemmet – ”på min gata” eller ”på gården” – när de var i det egna området utgjorde detta emellertid inget större problem för studiens resultat.

⁹ Till befolkningen med utländsk bakgrund räknas individer med två utrikes födda föräldrar.

Barns sociala vardag i tid och rum

I dagböckerna antecknade 135 barn under en 7-dagars vecka med vad, vem och var de tillbringade sin tid. En kvantitativ analys gjordes sedan av hur mycket tid barnen tillbringade i hemmet, i det egna bostadsområdet och i andra bostadsområden samt huruvida de hade kompisar utanför det egna bostadsområdet. Av resultatet framgår att det finns skillnader mellan barn från olika bostadsområden som i vissa avseenden är stora (se tabell 2). Det som kanske är mest framträdande i resultaten är den stora mängden tid som barnen tillbringar i hemmet. I likhet med andra studier är de mest förekommande aktiviteterna, förutom nödvändiga aktiviteter som att äta och att sköta sin hygien, tv-tittande och att hålla på med datorn (se till exempel Lieberg 1992). En jämförelse mellan barnen från de olika bostadsområdena visar att framförallt barnen från Backhagen tillbringar mycket tid hemma både på vardagar och på helgen. Barndomskategorin *inomhusbarn* är alltså mer framträdande bland Backhagenbarnen.

Tabell 2. Tiden på olika platser per vardag och per helgdag för barn i de olika bostadsområdena. Timmar och minuter.

	Hemma		Egna bostadsområden		Andra bostadsområden		Utanför staden	
	vardag	helg	vardag	helg	vardag	helg	vardag	helg
Samtliga barn	5:01	6:39	1:20	1:53	1:00	2:13	0:07	1:27
Stenby	5:06	5:59	1:02	1:37	1:15	2:20	0:11	2:09
Norrbacka	4:32	6:52	2:11	2:34	0:59	2:20	0:00	0:46
Backhagen	5:32	7:29	1:44	2:12	0:20	1:53	0:04	0:47
Sandberga	4:55	7:04	1:17	1:53	1:13	2:12	0:04	1:03

Källa: Van der Burgt (2006)

Backhagenbarnen tillbringar emellertid även förhållandevis mycket tid i det egna bostadsområdet jämfört med Stenbybarnen och barnen från Sandberga. Framförallt bland pojkarna finns det de som spelar mycket fotboll utomhus och liknar barndomskategorin *utomhusbarn*. Även flickorna ägnar sig en hel del åt icke-organiserade aktiviteter (som att leka och umgås med andra barn) på platser i bostadsområdet. Barndomskategorin *utomhusbarn* är dock ännu mer framträdande bland barnen från Norrbacka som tillbringar jämförelsevis mest tid i det egna området med icke-organiserade aktiviteter. Bland barnen från Norrbacka är en majoritet pojkar i årskurs 5 som är en grupp som leker förhållandevis mycket i området (se tabell 3).

På vardagar sker vistelsen i det egna området på bekostnad av tiden i hemmet för dessa barn eftersom de även tillbringar en del tid utanför området. För barnen från höginkomstområdena Stenby och Sandberga handlar tiden i det egna området mindre om ostrukturerad lek och mer om delta-gande i lokalt baserade organiserade fritidsaktiviteter. För dessa barn är tiden i det egna området alltså mer strukturerad och vuxenövervakad än för barnen från Norrbacka och Backhagen på grund av att den tillbringas i institutionella rum och inte ger särskilt mycket utrymme för oberoende utforskning av de områden aktiviteterna sker i.

Tabell 3. Den genomsnittliga tiden (medelvärden) som barnen tillbringar på olika platser under dagboksveckan, vardagarna och helgen i timmar och minuter.

	Hemma		Egna området		Andra områden		Utanför staden	
	vardag	helg	vardag	helg	vardag	helg	vardag	helg
<i>Samtliga barn</i>	5:01	6:39	1:20	1:53	1:00	2:13	0:07	1:27
Kompisar utanför omr.	5:05	6:05	1:08	1:40	1:16	2:38	0:07	1:41
Ej kompisar utanför omr.	4:56	7:41	1:40	2:28	0:47	1:38	0:05	0:53
<i>Skillnad</i>	0:09	1:36***	0:32*	0:48	0:29*	1:00*	0:02	0:48
Flickor	5:14	6:45	1:07	1:24	1:13	2:13	0:10	1:41
Pojkar	4:52	6:33	1:35	2:24	0:53	2:14	0:04	1:12
<i>Skillnad</i>	0:22	0:12	0:28*	1:00**	0:20*	0:01	0:06	0:29
Årskurs 5	4:48	6:38	1:39	2:18	0:57	2:23	0:06	1:26
Årskurs 7	5:20	6:41	1:00	1:27	1:10	2:03	0:07	1:28
<i>Skillnad</i>	0:32*	0:03	0:39****	0:51*	0:13	0:20	0:01	0:02
Högsk.examen	5:07	6:45	1:18	1:45	1:07	2:10	0:09	1:41
Ej högsk.ex.	4:59	6:34	1:25	2:18	0:53	2:20	0:01	0:41
<i>Skillnad</i>	0:08	0:11	0:07	0:33	0:14	0:10	0:08**	1:00*

Medelvärdena jämförda med hjälp av t-test (independent samples test). Stjärnorna representerar signifikansnivån för parvisa skillnader.

**** $p < 0,0001$ *** $p < 0,005$ ** $p < 0,01$ * $p < 0,05$

Källa: Van der Burgt (2006)

Det är tydligt att skillnaderna mellan områdena kan härledas till skillnader i familjernas inkomstnivåer och sociala klass (Lareau 2000, Karsten 2002). Här handlar det dock inte så mycket om barndomskategorin *baksättesbarn* i skjutsandets bemärkelse eftersom aktiviteterna ligger nära bostaden och barnen går eller cyklar dit själva, men de är lika mycket sysselsatta med sina fritidsaktiviteter som baksättesbarnen. Eftersom barnen från höginkomstområdena Stenby och Sandberga även tillbringar mycket tid utanför

det egna bostadsområdet, där de också ofta är upptagna av organiserade fritidsaktiviteter dit de ibland tar sig själva och ibland skjutsas, stämmer benämningen baksättesbarn samtidigt in på dessa barn. Barnen från framförallt Stenby har det högsta deltagandet i organiserade fritidsaktiviteter utanför området (se tabell 4). Medelklassfamiljernas ”culture of busyness” (Karsten 2002) för alltså barnen från framförallt Stenby men även från Sandberga till platser utanför det egna bostadsområdet. Barnen från Norrbacka och Backhagen, områden med lägre inkomstnivåer än Stenby och Sandberga, deltar inte lika mycket i organiserade fritidsaktiviteter.

Tabell 4. Andel av aktiviteter som utgörs av organiserade fritidsaktiviteter i det egna bostadsområdet samt i andra bostadsområden för barn i olika bostadsområden (%).

	Bostadsområdet	Andra bostadsområden
Sandberga	25	37
Backhagen	6	13
Norrbacka	6	19
Stenby	12	45

Källa: Van der Burgt (2006)

Detta är anledningen till att Norrbackabarnen tillbringar något mindre tid utanför området än vad Stenby- och Sandbergabarnen gör. Det är emellertid Backhagenbarnen som tillbringar minst tid i andra områden. Som tabell 2 visar är tiden utanför området bara 20 minuter per dag (jämfört med 60 minuter per dag för samtliga barn). Anledningen till detta är, förutom ett mycket lågt deltagande i organiserade fritidsaktiviteter, att få av dessa barn har kompisar utanför det egna området (se tabell 5). Medan en majoritet av barnen i årskurs 5 och 7 från Sandberga, Stenby och Norrbacka anger att de har kompisar i andra områden gör en minoritet av Backhagenbarnen detta. Som tabell 3 visar är det som är viktigast för tiden utanför området alltså att ha kompisar i andra områden. På vardagar skiljer det sig 29 minuter mellan barn med och utan kompisar utanför området och på helgen en hel timme. På vardagar är barnen utan kompisar i andra områden i det egna området istället och på helgen i hemmet. Ett områdesbaserat socialt nätverk leder alltså till ett mer områdesbaserat liv på vardagar och till ett mer hemmabaserat liv på helgen.

Till skillnad från tiden som barnen är upptagna med organiserade fritidsaktiviteter i andra områden än det egna visar dagböckerna att tiden som tillbringas där med kompisar i större utsträckning är ostrukturerad och icke-vuxenövervakad tid. Med andra ord har barnen som tillbringar tid

med kompisar som bor utanför området större möjligheter till oberoende utforskning av dessa platser. Detta kan i ”sämsta” fall handla om barn som enbart är hemma hos en kompis i ett annat bostadsområde och blir skjutsat dit av en förälder. I dessa fall har barnen i praktiken inte mycket tillfälle att få egen erfarenhet av den sociala miljön utanför hemmet. I ”bästa” fall handlar det om att barnen utforskar platsen tillsammans med kompisar och kan bilda sig en egen uppfattning om denna plats. I dagböckerna förekommer såväl aktiviteterna ”spela dator hemma hos kompis” som att ”leka ute” eller ”vara ute” hos en kompis i ett annat bostadsområde. Det som är viktigt här är att barn med kompisar i andra områden har större förutsättningar att få personlig erfarenhet av platser utanför det egna området än vad barn som inte har kompisar i andra områden har.

Barnen från Backhagen har med sitt lokala kompisnätverk minst möjligheter till att få personlig erfarenhet av platser utanför det egna området. Däremot har de större möjligheter än Stenby- och Sandbergabarnen till oberoende utforskning av det egna bostadsområdet på grund av den ostrukturerade tid de tillbringar där. Det är dock Norrbackabarnen som, på grund av ett begränsat deltagande i organiserade fritidsaktiviteter och ett kompisnätverk som sträcker sig utanför det egna området, har störst möjligheter till oberoende utforskning av såväl det egna området som platser utanför det. Norrbackabarnens utsträckta kompisnätverk och Backhagenbarnens lokala kompisnätverk hänger ihop med skolklassernas upptagningsområden, vilket diskuteras i nästa avsnitt.

Bebyggelsestrukturens, hustypens och upptagningsområdets roll för vänskap, rörlighet och hemmakänsla

Majoriteten av barnen anger i sina dagböcker att de kompisar de tillbringar tid med är klasskompisar. Det är tydligt att barn som går i klasser där det går barn från två eller flera bostadsområden också ofta har kompisar i dessa områden. Barn i årskurs 7, som i regel går i klasser med större upptagningsområden än barn i årskurs 5, har därför oftare kompisar utanför området än barn i årskurs 5. Som tabell 5 visar är detta dock inte fallet för barnen i årskurs 7 från Backhagen. Dagboksstudien visar att skolornas upptagningsområden slår igenom i barnens kompisnätverk och, som diskuteras ovan, i var barnen tillbringar sin tid. Även barnens kartor visar på en

tydlig rumslig relation mellan skolklassernas upptagningsområden och barnens kompisnätverk och mötesplatser, det vill säga platser där de träffas med kompisar. Detta visar att barn faktiskt umgås med klasskompisar även utanför skoltid.

Tabell 5. Andel barn i årskurs 5 och 7 från de olika bostadsområdena som har och inte har kompisar i andra bostadsområden än det egna.

	Kompisar i andra bostadsområden		Ej kompisar i andra bostadsområden	
	Årskurs 5 Andel i %	Årskurs 7 Andel i %	Årskurs 5 Andel i %	Årskurs 7 Andel i %
<i>Samtliga barn</i>	54	70	46	30
Stenby (57)	60	81	40	19
Norrbacka (12)	80	100	20	-
Backhagen (23)	20	38	80	62
Sandberga (43)	50	72	50	28

Källa: Van der Burgt (2006)

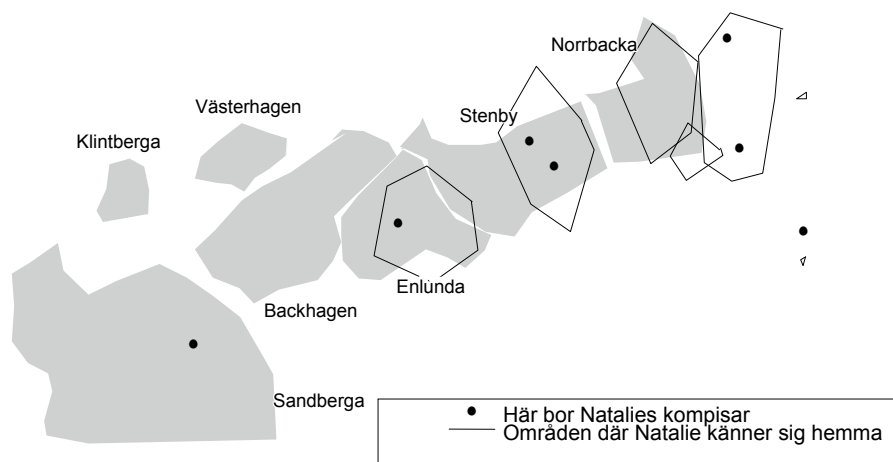
För barnen som bor i Backhagen och går i Backhagenskolan leder det faktum att de går i en skola som har ett dåligt rykte bland barn och föräldrar i staden till ett områdesbaserat socialt nätverk. Detta områdesbaserade nätverk leder i sin tur till ett mer områdesbaserat och hemmabaserat vardagsliv. Detta står i skarp kontrast till exempelvis barnen i en sjundeklass på den populära Norrbackaskolan. Kartstudien visar att dessa barn har klasskompisar i tio olika bostadsområden och där det är vanligt att ha kompisar och mötesplatser utspridda över en stor del av staden.

Med hjälp av kartstudien undersöktes också barnens känslomässiga förankring till platser i staden där de bodde. Känslan av hemmahörande på en plats kan vara knuten till många olika typer av platser på olika geografiska skalnivåer som bostaden, bostadsområdet, en region eller en världsdel (Holloway & Hubbard 2001, Hall, Coffey & Williamson 1999) men fokus i denna studie var barnens lokala förankring. Kartorna för barnen i både årskurs 5 och årskurs 7 i de tre olika skolorna visar tydligt att det finns en relation mellan var barnen bor och vistas samt var deras kompisar bor och var de känner sig hemma. Något som nästan alla barn anger på sina kartor är att de känner sig hemma på platser i det egna bostadsområdet, främst i området närmast hemmet där många barn har värdefulla sociala relationer. En del barn har även ringat in kompisars hem eller särskilda mötesplatser vilket visar på vikten av sociala relationer för känslor av hemmahörande. De områden som barnen har ringat in finns i det egna bostadsområdet men ett antal barn i varje klass har ringat in ett eller fler små

områden där de känner sig hemma även i andra bostadsområden. På dessa platser bor ofta en kompis som barnen känner sig hemma hos. Detta är i överensstämmelse med litteraturen om rumslig förankring som visar att det som är viktigast för att människor ska utveckla känslor av hemmahörande på en plats är de sociala relationer man har på platsen (Vilhelmson 2002). Kartorna visar att platserna barn i de här åldrarna känner sig hemma på inte begränsas till det egna bostadsområdet utan att trygga sociala relationer på andra platser också kan skapa känslomässig förankring på dessa platser. Omvänt kan avsaknaden av trygga sociala relationer på en plats göra att barn inte känner sig hemma där. En pojke har till exempel låtit bli att ringa in sin pappas bostad som en plats där han känner sig hemma och istället ringat in den som en plats han inte gillar med kommentaren att han inte gillar sin pappa.

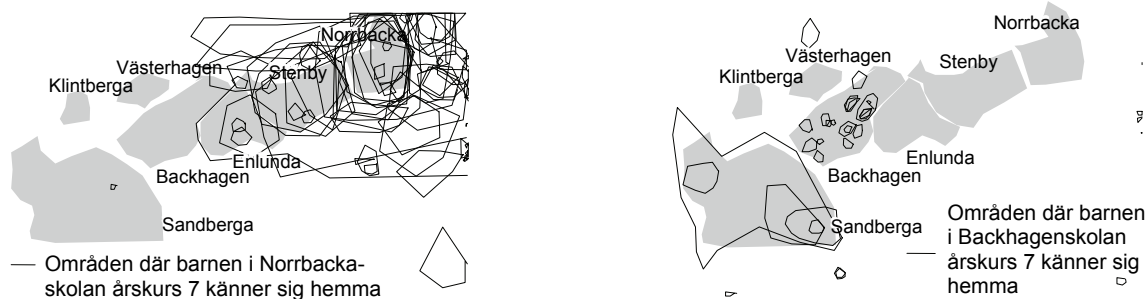
Vissa barn ringar in större områden där de känner sig hemma än andra barn. Det finns flera möjliga orsaker till detta. För det första kan det handla om barns individuella sätt att visa upp sig själva genom att ringa in stora områden. En del barn vill kanske visa upp sig själva på sin karta genom att rita ett stort område där de känner sig hemma och på så vis ”ta plats” på kartan. Några barn ringar in ett område där de känner sig hemma för att avgränsa sig från områden som de inte vill förknippas med. En pojke från bostadsområdet Sandberga ringar till exempel in ett stort område på kartan men lämnar bostadsområdet Backhagen utanför detta område. Som kommentar skriver han att han känner sig hemma ”överallt utom Backhagen”. En annan möjlig orsak till att barnen ritar olika stora områden är att bebyggelsestrukturen skiljer sig åt i de bostadsområden som barnen bor i. Hustyper, storlek på hus samt hur husen är grupperade kan ha betydelse för hur stort man uppfattar det område man känner sig hemma i (Andersson-Brolin & Lindén 1974). I bostadsområdet Backhagen finns en blandning av radhus och flerfamiljshus och där gatunätet inte hänger ihop utan varje gata utgör istället ett eget avskilt område vilket ger gatunätet en enklavliknande struktur. De barn som bor här har i allmänhet ringat in mindre områden där de känner sig hemma än barnen i de andra områden som ofta har ett mer sammanhängande gatunät. Exempelvis har barnen som bor i Sandberga, ett område med övervägande småhus och ett sammanhängande gatunät oftare angett större områden där de känner sig hemma (se karta 3). Det som talar emot denna tolkning är det faktum att barnen från Norrbackaskolans sjunde klass bor i bostadsområden med olika bebyggelsestrukturer men där detta inte verkar ha något större samband med storleken på platser där de känner sig hemma.

Kartorna för dessa barn visar istället på ett samband mellan de sociala nätverkens rumsliga utbredning och storleken på områden de känner sig hemma, vilket blir tydlig i en jämförelse med barnen i årskurs 7 i Backhagenskolan. De flesta av barnen i Backhagenskolans sjunde klass bor i Backhagen och några i det intilliggande området Sandberga vilket ger förhållandevis lokala kompisnätverk. Barnen i Norrbackaskolans sjunde klass bor i 10 olika bostadsområden vilket medför att många av dessa barn har kompisnätverk som sträcker sig över flera bostadsområden. Analysen av var barnen i respektive klass känner sig hemma visar att skolupptagningsområdets och kompisnätverkets rumsliga utbredning har konsekvenser inte bara för var barnen tillbringar sin tid (som dagboksstudien visar) utan alltså också för var barnen känner sig hemma. Norrbackaklassens barn har dels ritat större områden där de känner sig hemma än barnen från Backhagenskolan, dels har de oftare angett sådana större eller stora områden där de känner sig hemma i *flera* olika bostadsområden. Många av barnen har också mötesplatser i dessa bostadsområden vilket visar att de rör sig där. Ett exempel på en vanlig karta bland Norrbackaklassens barn är Natalies karta (se karta 1). Kartan visar hur områdena där barnen i Norrbackaskolans sjunde klass känner sig hemma kan se ut i relation till var kompisar bor. Natalie bor i ett bostadsområde på kartan till höger om Norrbacka men har kompisar – som i de flesta fall är klasskompisar –, mötesplatser och områden där hon känner sig hemma i flera andra bostadsområden. Som kommentar på varför hon känner sig hemma på dessa platser skriver hon att hon ”har varit där så mycket”. Kartor som Natalies karta förekommer inte bland barnen i de andra klasserna.

Karta 1. Platser där Natalie i årskurs 7 på Norrbackaskolan har kompisar och platser där hon känner sig hemma.

Kartanalysen visar alltså att de barn som har kompisar – och som en följd av detta mötesplatser – i flera olika bostadsområden, ringar in större områden där de känner sig hemma i flera bostadsområden än vad barn med ett mer lokalt kompisnätverk gör. Norrbackabarnen har på grund av att de har besökt sina kompisar i deras hem eller träffat dem på mötesplatser utomhus rört sig så pass mycket mellan det egna området och kompisarnas områden att de har fått en stor personlig erfarenhet av många olika platser. Dessa återkommande rörelser mellan sociala relationer och platser i olikartade bostadsområden har resulterat i att barnen har förvärvat rumslig kompetens. Barnen har blivit rumsliga experter (Koskela 1997) på den del av staden där de rör sig. Deras rörelser och användning av platser har gjort att det som tidigare var okända platser för barnen nu är bekanta platser där de känner sig hemma. Barnen har med andra ord ”tämjt” det okända i rummet och gjort det till ett välkänt och tryggt rum. Det är den sociala samvaron med klasskompisar som är anledningen till att barnen regelbundet rör sig på och mellan dessa olika platser – på egen hand eller tillsammans med kompisar – vilket resulterar i att känslor av hemmahörande knutna till små områden kring kompisars hem ”sträcks ut” i det sociala rummet – mellan platser där kompisar bor och där barnen har mötesplatser.

Kartor 2 och 3. Områden där barnen i årskurs 7 på Norrbackaskolan och i årskurs 7 på Backhagenskolan känner sig hemma.

Det som syns på kartor 2 och 3 är platser som samtliga barn i årskurs 7 i Norrbackaskolan respektive barn i årskurs 7 i Backhagenskolan har ringat in som områden där de känner sig hemma. Med hjälp av kartprogrammet Mapinfo har barnens individuella kartor lagts ihop till en kollektiv karta för respektive klass. Skillnaderna mellan de kollektiva kartorna är påtagliga. Skolupptagningsområden och de sätt som dessa formas på – som till exempel genom rykten om ”bra” och ”dåliga” skolor – är alltså inte bara viktiga i skapandet av barns kompisnätverk och för var barn tillbringar sin tid utan även för vilka platser som barn i förlängningen knyter an till.

Slutsats

Denna artikel har diskuterat hur förutsättningar för att ta del av och knyta an till andra sociala och rumsliga miljöer ser ut för barn mellan 11 och 15 år från olika bostadsområden och skolor i en medelstor svensk stad. Bland barnen i studien framträder var och en av de tre barndomskategorierna inomhusbarn, utomhusbarn och baksättsbarn. Liksom barn i andra västeuropeiska länder och USA tillbringar även svenska barn alltmer tid i hemmet och med organiserade aktiviteter. Utomhusbarnen har dock inte försvunnit i Sverige utan det finns barn som tillbringar en stor del av sin tid med lek och umgänge utomhus. Av resultaten framgår att förutsättningar för att ta del av och knyta an till andra sociala och rumsliga miljöer skiljer sig för barn från olika bostadsområden. Detta beror delvis på barnens ålder, kön och socioekonomiska bakgrund. Det som emellertid spelar störst roll är hur upptagningsområdet för de skolor som barnen går i ser ut. Såväl dagboksstudien som kartstudien visar att det finns ett tydligt samband mellan den rumsliga utbredningen av skolklassens upptagningsområde – som bland annat styrs av skolornas popularitet och rykte – och den rumsliga utbredningen av barnens vardagsliv. För barn som går i skolor med lokala upptagningsområden är den vardagliga mobiliteten, den sociala och den emotionella förankringen i större utsträckning lokalt än för barn som går i skolor med mer rumsligt utbredda upptagningsområden.

Skolklassens upptagningsområde har betydelse för barnens kompisnätverk. Detta visas tydligast i en jämförelse av barnen i årskurs 7 på Backhagenskolan och Norrbackaskolan. De barn som går i en ”populär” skola – som Norrbackaskolan – där det går barn från många olika bostadsområden har också kompisar i dessa områden. Omvänd har barnen som går i den inte så populära och negativt stämplade Backhagenskolan – där det huvudsakligen går barn från Backhagen – ett mer lokalt kompisnätverk. Var barnen har kompisar har sedan stor betydelse för var de tillbringar sin tid. Sociala relationer med kompisar är en viktig anledning att röra sig i rummet och få tillfälle att tillbringa tid på platser såväl inom som utanför det egna bostadsområdet. Tiden struktureras alltså inte bara kring kompisar i det egna bostadsområdet, som till exempel Morrow (2003) visar, utan även kring kompisar i andra bostadsområden. Barn med ett kompisnätverk som sträcker sig utanför det egna området tillbringar mer tid utanför området än barn som enbart anger att de har kompisar i det egna bostadsområdet.

Dessutom tillbringar barn med kompisar utanför området mer så kallad ostrukturerad tid utan vuxnas övervakning – som att leka och umgås – på platser i andra bostadsområden, och får på så vis tillfälle att förvärva personlig erfarenhet av dessa platser. För barnen från Backhagen resulterar kombinationen av ett begränsat deltagande i organiserade fritidsaktiviteter och få kompisar som bor utanför det egna området i en mycket lokal vardag, med mycket tid i hemmet. Deltagandet i organiserade aktiviteter beror huvudsakligen på Backhagenbarnens socioekonomiska situation medan kompisnätverket är en konsekvens av det lokala skolupptagningsområdet på grund av skolans dåliga rykte och andra barns och deras föräldrars agerande. Backhagenbarnens vardagsliv präglas alltså av multipla restriktioner som begränsar möjligheten att utveckla rumslig kompetens i, samt kunna knyta an till, andra sociorumsliga miljöer. För barnen från Norrbacka resulterar ett jämfört med barnen från Stenby och Sandberga lågt deltagande i organiserade aktiviteter och ett kompisnätverk som ofta sträcker sig utanför området, i mycket ostrukturerad och oövervakad tid både i det egna och i andra områden. Barnens kartor visar att den tid barnen tillbringar hos och med kompisar utanför det egna bostadsområdet leder till att barnen utvecklar känslor av hemmahörande på dessa platser. För Norrbackabarnen i årskurs 7 resulterar upprepade rörelser mellan hemmet, skolan, klasskompisars hem och mötesplatser i att barnen blir rumsliga experter genom att ”tämja” och lägga beslag på dessa olika (och olika stora) platser och göra de till sina ”egna”. Det sätt som känslor av hemmahörande breder ut sig i rummet mellan kompisar och mötesplatser är tydligt.

I en stad där det råder en omfattande boendesegregation är det uppenbart att barnens vistelse i områden utanför sitt egna innebär en vistelse på platser med annorlunda fysiska, bebyggelsemässiga, sociala, etniska och ekonomiska egenskaper. Jag har i denna artikel visat att barn mellan 11 och 15 år i en medelstor svensk stad faktiskt vistas en hel del tid på platser utanför sin omedelbara närmiljö och har möjlighet att ta del av och knyta an till platser, människor och skeenden som kanske skiljer sig en hel del från den miljön de bor i. Det som framstår som den viktigaste mekanismen för hur den rumsliga utbredningen av barns vardagsliv ser ut är skolklassens upptagningsområde och indirekt skolans popularitet och rykte. Detta innebär att de sätt som föräldrar och deras barn väljer och väljer bort skolor har betydelse för var barn får kompisar, var de tillbringar sin tid och på vilka platser de känner sig hemma. Denna artikel kan därför även ses som ett inlägg i debatten om skolval och segregation genom att framhålla bety-

delsen av rykten om ”bra” och ”dåliga” skolor och bostadsområden och konsekvenserna för de barn som går i dessa skolor.

Litteratur

- Andersson-Brolin, L., Brolin, S. & Rosenblad, F. 1997. *Vårt Jordbro. Närmiljö ur ungdomars perspektiv*. Rädda Barnen.
- Andersson-Brolin, L. & Lindén, A. 1974. *Var man känner sig hemma och vilka man kallar sina grannar: en studie av fyra bostadsområden*. Stockholm: Liber tryck.
- Bondi, L., Davidson, J. & Smith, M. 2005. Introduction: geography's "emotional turn". I: Davidson, J, Bondi, L. & Smith, M., red. *Emotional Geographies*. Hampshire: Ashgate.
- Bunar, N. & Kallstenius, J. 2006. *"I min gamla skola lärde jag mig fel svenska"*. En studie om skolvalfriheten i det polariserade urbana rummet. Norrköping: Integrationsverket.
- Christensen, P. 2003. Place, space and knowledge: children in the village and the city. I: Christensen, P. & O'Brien, M. red. *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Christensen, P. & O'Brien, M. red. 2003. *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Davidson, J, Bondi, L. & Smith, M. 2005. *Emotional Geographies*. Hampshire: Ashgate.
- Gustafson, K. 2006. Vi och dom i skola och stadsdel. Barns identitetsarbete och sociala geografier. *Uppsala Studies in Education* nr. 111. Pedagogiska institutionen. Uppsala universitet.
- Gustafson, K. 2009. No-go-area, no-go-school: Community discourser, local school market and children's identity work. Paper på the Conference of geographies of children, youth and families in Barcelona and submitted to Children's Geographies September 2009.
- Hall, T., Coffey, A. & Williamsson, H. 1999. Self, space and place. Youth identities and citizenship. *British Journal of Sociology of Education* 20 (4): 501–513.
- Holloway, S. L. & Valentine, G., red. 2000. *Children's Geographies. Playing, Living, Learning*. London, New York: Routledge.
- Holloway, L. & Hubbard, P. 2001. *People and Place. The Extraordinary Geographies of Everyday Life*. Essex: Pearson Education Limited.
- Karsten, L. 2002. Mapping childhood in Amsterdam: the spatial and social construction of children's domains in the city. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 93 (3).
- Karsten, L. 2005. It all used to be better? Different generations on continuity and change in urban children's daily use of space. *Children's Geographies* 3 (3):275–290.
- Kjellman, A. 2001. "Hurra för valfriheten". Men vad ska vi välja? *Studies in Educational Sciences* 34. Stockholm: HLS förlag.
- Koskela, H. 1997. "Bold walks and breakings": women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture* 4: 301–19.
- Lareau, A. 2000. Social class and the daily lives of children. A study from the United States. *Childhood* 7 (2): 155–171.
- Lieberg, M. 1992. *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Akademisk avhandling. Lunds universitet.

- Matthews, H., Limb, M. & Taylor, M. 2000. The "street as thirdspace". I: Holloway, S. L. & Valentine, G. red. 2000. *Children's Geographies. Playing, Living, Learning*. London, New York: Routledge.
- Morrow, V. 2003. Improving the neighbourhood for children: possibilities and limitations of "social capital" discourses. I: Christensen, P. & O'Brien, M., red. 2003. *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London & New York: RoutledgeFalmer.
- Panelli, R., Little, J. & Kraack, A. 2004. A community issue? Rural women's feelings of safety and fear in New Zealand. *Gender, Place and Culture – A Journal of Feminist Geography*, Volume 11, Number 3: 445–467(23).
- Rasmussen, K. & Smidt, S. 2003. Children in the neighbourhood: the neighbourhood in the children. I: Christensen, P. & O'Brien, M. red. 2003. *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community*. London: Routledge Falmer.
- Rothstein, B. & Blomquist, P. 2000. *Välfärdsstatens nya ansikte*. Stockholm: Atlas.
- Skelton, T., Valentine, G. & Chambers, D. 1998. *Cool places. Geographies of Youth Cultures*. London: Routledge.
- Skelton, T. 2000. Jamaican Yardies on British television: dominant representations, spaces for resistance. I: Sharp, J.P. m.fl. 2000. *Entanglements of Power. Geographies of Domination / Resistance*. London and New York: Routledge.
- Smith, S. 1985. News and the dissemination of fear. I: Burgess, J. & Gold, J. red. 1985. *Geography, The Media & Popular Culture*. London & Sidney: Croom Helm: 229–253.
- Tillberg, K. 2001. Barnfamiljers dagliga fritidsresor i bilsamhället – ett tidspussel med geografiska och könsmässiga variationer. *Geografiska regionstudier* 43. Kulturgeografiska institutionen. Uppsala universitet.
- van der Burgt, D. 2006. "Där man bor tycker man det är bra". Barns geografier i en segregerad stadsmiljö. *Geografiska regionstudier* 71. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
- van der Burgt, D. 2008. How children place themselves and others in local space. *Geografiska Annaler*, series B: Human Geography 90 (3): 257–269.
- Vilhelmson, B. 2002. Rörlighet och förankring. *Choros:1*. Kulturgeografiska institutionen. Handelshögskolan. Göteborgs universitet.
- Watt, P. & Stenson, K. 1998. "It's a bit dodgy around there": Safety, danger, ethnicity and young people's use of public space. I: Skelton, T. & Valentine, G. red. 1998. *Cool Places. Geographies of Youth Cultures*. London & New York: Routledge.
- Östh, J., Andersson, E., & Malmberg, B. 2009. Increasing between-school variation in the performance of Swedish students: An effect of school choice? Paper presented at the Annual meeting of American Association of Geographers. Las Vegas och under revision för *Urban Studies*.

Danielle van der Burgt
Kulturgeografiska institutionen
Stockholms universitet
SE-106 91 Stockholm, Sverige
e-post: Danielle.van.der.burgt@humangeo.su.se

R